

Stručni časopis
za analizu politike

Jun 2011

Izlazi tromesečno

Analiza POLITIKE

Analiza

Partijska scena
i predizborna kampanja
u Srbiji

Pod lupom

Deset godina
političke tranzicije
u Srbiji

Svetske teme

Grčka kriza i kraj evra
„Arapsko proleće“
i demokratizacija
u uporednoj perspektivi

Puls

Istraživanja raspoloženja birača
za potrebe izborne kampanje

Globalno

Globalna politika
klimatskih promena

Analiza POLITIKE

 **CENTAR ZA
DEMOKRATIJU**
Univerzitet u Beogradu
Fakultet političkih nauka

Analiza

POLITIKE

Izdavač

Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka
Univerzitet u Beogradu

Za izdavača

Prof. dr Ilija Vujačić

Readakcija

Prof. dr Slaviša Orlović, glavni urednik
Prof. dr Slobodan Marković

Programski savet

Prof. dr Vukašin Pavlović (predsednik), Prof. dr Vučina Vasović,
Prof. dr Čedomir Čupić, Prof. dr Ilija Vujačić,
Prof. dr Ratko Božović

Izvršni urednici

Zorica Vidović Paskaš, Mr Dušan Spasojević, Jelena Lončar

Dizajn

Goran Ratković

Lektura i korektura

Ana Đukić

Adresa

Jove Ilića 165, Beograd
e-mail: analizapolitike@fpn.bg.ac.rs
telefon: 011/3976422

Tiraž

1.000 primeraka

Štampa

Čigoja štampa

Sadržaj

Za prvi broj	5	Doc. dr Siniša Atlagić Profesionalizacija političkog komuniciranja – trijumf forme nad sadržajem	40
Analiza Prof. dr Slaviša Orlović Partijska scena i predizborna kampanja u Srbiji	7	Globalno Prof. dr Vukašin Pavlović Globalna politika klimatskih promena	45
Politički život Prof. dr Zoran Stojiljković Socijalni dijalog i kriza i/li kriza dijaloga	13	Prof. dr Tanja Miščević Nova transformacija NATO nakon Lisabona – nastavak trenda	51
Pod lupom Prof. dr Ilija Vujačić Deset godina političke tranzicije u Srbiji	18	Prof. dr Dragana Mitrović Izvori i granice kineske moći	58
Svetske teme Prof. dr Miroslav Prokopjević Grčka kriza i kraj evra	24	Prikaz Doc. dr Đorđe Pavićević Životopis demokratije	64
Prof. dr Jovan Teokarević „Arapsko proleće“ i demokratizacija u uporednoj perspektivi	30	Konferencije Mr Nikola Bjeljinac Sabor politikologa	66
Puls Prof. dr Zoran Đ. Slavujević Istraživanja raspoloženja birača za potrebe izborne kampanje	35	Prof. dr Slaviša Orlović Godišnji skup politikologa Slovenije	67

Prof. dr Slaviša Orlović

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Partijska scena i predizborna kampanja u Srbiji

Sažetak

U tekstu se analizira partijsko-politička scena Srbije u 2011. godini. Ukazuje se na programsku bliskost, koalicione potencijale i animozitete između partija. Razmatra se ko se s kim i ko će s čim izaći na izbore pred građane Srbije. Rascepi i podele među partijama iz devedesetih, danas više nisu aktuelni. Povratak na vlast SPS u koaliciji sa DS, kao i nastanak SNS iz SRS, „oprali“ su partije starog režima. Time je umanjena prethodna distanca među partijama i otvorene veće mogućnosti međusobne saradnje. Neke linije rascjepa prepoznaju se na relaciji zapadnjaci – nacionalisti, istok – zapad, članstvo u NATO – vojna neutralnost. Stranke su u značajnoj meri odsečene od posredujućih institucija i struktura (sindikati, civilno društvo). Adući SNS za izbore jesu razočarani birači, gubitnici tranzicije, nizak standard, ekonomska kriza. DS će igrati na kartu evropske perspektive, jačanja standarda, stabilnosti kursa, cene hrane i makroekonomske stabilnosti. SRS i DSS podjednako su udaljene od SNS i DS. Teško je zamisliti zajednički nastup LDP i SRS, ili SRS i SNS. SPS se potvrdio kao lojalan partner DS. Naprednjake na vlast može dovesti samo „izdaja“ nekog iz redova vladajuće koalicije. Velika koalicija nije nemoguća u slučaju da dve najveće partije, jedna bez druge, ne mogu da sastave vladu. Ono što razlikuje partije više su harizmatički apeli njihovih lidera, nego što su to bolji programi. Obezbeđujući dobra putem klijentelizma, birači mogu ostvariti svoje materijalne interese na način na koji to nije moguće putem javnog dobra. U partijskim sistemima u kojima se kompeticija odvija u skladu s klijentelizmom, a ne prema programskim principima, slabije su šanse za demokratsku konsolidaciju. Ako sistem nije institucionalizovan i akteri nisu racionalni, politika je manje predvidiva. Partije su bez veze s biračima, a birači bez poverenja u partije. Imidž jeste važan ali nije dovoljan za pobedu na izborima.

Ključne reči: partijska scena, predizborna kampanja, koalicije, kompeticija, ponašanje birača.

U laskom u poslednju godinu vlade koja ima šansu da ostvari puni mandat, počela je predizborna kampanja, prebrojavanja i prestrojavanja partija. U ovom tekstu ćemo analizirati partijsko-političku scenu Srbije 2011. godine. Ukazaćemo na programsku bliskost, koalicione potencijale i animozitete između partija. Razmotrićemo ko se s kim i ko će s čim izaći na izbore pred građane Srbije.

Socijalni rascjepi

Dominantan socijalni rascjep iz devedesetih na relaciji stari režim (*ancien régime*) – reformisti dvostruko je izgubio svoje delovanje. S jedne strane, disidentski kredibilitet iz devedesetih godina XX veka partija koje su se borile protiv starog režima, neslavno su potrošeni i vladavinom DOS. S druge strane, povratak na vlast SPS

Prof. dr Zoran Stojiljković

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Socijalni dijalog i kriza i/ili kriza dijaloga

Sažetak

Socijalni dijalog, odnosno konfliktno socijalno partnerstvo rada i kapitala, u koje su na određenim ravnicama uključeni i predstavnici vlasti, ključni su elementi modernih, pluralističkih odnosa – industrijske demokratije. Svrha dijaloga je postizanje dogovora o razvoju i zapošljavanju što ima stabilizirajuće demokratske, ali bi moralo istovremeno dati i uspešne razvojne učinke. Predmet analize posebno su skromni i nedovoljni efekti već decenijskog pokušaja razvoja socijalnog dijaloga u Srbiji, kao i aktuelna nastojanja njegovog oživljavanja u dominantnom, predizbornom političkom ključu.

Ključne reči: dijalog, konflikt, socijalno partnerstvo, vlada, sindikati, poslodavci, protesti, izborne strategije.

Srbija u predvorju izbora

Sve učestaliji protesti jesu jedan od pouzdanih pokazatelja da se Srbija, sem u krizi, nalazi i u stanju skoro permanentne predizborne političke groznice. Nezadovoljstvu prosvetara, ali i zaposlenih u državnoj upravi, prethodili su očajnički pokušaji zaposlenih u neuspešno privatizovanim firmama da radikalizacijom protesta skrenu pažnju na svoj nezavidan položaj. Danas su na sceni oružari koji zauzimanjem hala i povremenim uličnim performansima nastoje da dođu do posla i zarade, kao i poljoprivrednici koji blokadom puteva žele da iznude raniji nivo subvencija.

Zaposleni i sindikati

Zajedničko svim ovim protestima jeste to da njihovi učesnici upućuju svoje zahteve Vladi i resornim ministarstvima procenjujući da oni još imaju moći i razloga

da bar delimično izađu u susret njihovim zahtevima. U situaciji raširenog političkog cinizma i nepoverenja razumljivo je nastojanje da se, kada se već dijalogom nije došlo do zadovoljavajućih rešenja, pritiskom iznude ustupci i ranije data obećanja. Iza ove logike stoji naučena lekcija da su političari pred izbore, vodeći računa o rejtingu, skloniji da prihvate zahteve.

U prilog im idu i neporecive činjenice da je zaposlenost na dramatično niskom nivou, da su i inače preskromne plate i penzije na silaznoj putanji, da raste siromaštvo, a da je društveni proizvod još uvek na nivou od tri četvrtine onog iz daleke 1989. godine.

Od oko pet miliona radno sposobnih, ekonomski je aktivno manje od polovine. Oficijelna stopa nezaposlenosti prešla je 20%, ali ako armiji od 720.000 ljudi priključimo one koji su, izgubivši nadu, prestali da tragaju za poslom, kao i desetinu zaposlenih koji odlaze na posao u firmama u stečaju, a da za to ne primaju platu, radi se faktički o milion nezaposlenih.

Prof. dr Ilija Vujačić

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Deset godina političke tranzicije u Srbiji

Činjenica je da je od pada Berlinskog zida prošlo već 20 godina, a da u Srbiji još nije konsolidovana demokratija. Srbija se još uvek nalazi u kategoriji *izbornih demokratija*, kao najnižeg „stepena“ uspostavljenosti demokratskog poretka i sporo se kreće ka konsolidovanj konstitucionalnoj demokratiji.

Koliko su se institucije učvrstile i koliko je Srbija odmakla u konsolidaciji demokratije moguće je ustanoviti sagledavanjem učinaka tranzicije. Ali je za procenu pravog učinka tranzicije – s obzirom na mukotrpan put osvajanja odložene tranzicije u Srbiji – primerenije i istraživački delotvornije posmatrati proces u dužem vremenskom intervalu od 2000. do danas. Time se dobija ukupna slika procesa i realnije sagledavanje stanja u kontinuitetu izgradnje države i demokratskog poretka, što se opet može relativno objektivno sagledati analiziranjem i upoređivanjem podataka sakupljenih u različitim istraživanjima rezultata tranzicije. Od više razmatranih ocenjivača dometa demokratske transformacije relevantnih za procenu stanja demokratskih ustanova u Srbiji, ovde ćemo navesti rezultate samo nekoliko najpoznatijih, iz čijih podataka možemo jasno da sagledamo trendove demokratske konsolidacije u Srbiji.

Jedan od najstariji takvih merenja predstavlja Indeks političkih i građanskih sloboda Freedom House u istraživanju Freedom in the World. U njemu je Srbija u kategoriji građanskih i političkih sloboda, nakon 2002,

kada je bila rangirana kao *delimično slobodna*, od 2003. navedena kao *slobodna zemlja* i to sve do poslednjeg izveštaja za 2010. godinu. Radi poređenja, navešćemo da su, od zemalja u okruženju, samo BiH, Makedonija i Albanija okarakterisane kao „delimično slobodne“.

Za razliku od ovakvog statusa u Indeksu političkih i građanskih sloboda, Srbija je u njihovom Indeksu slobode medija (Freedom of the Press) rangirana kao *delimično slobodna* zemlja. Ona je još od 2002. i 2003. bila „delimično slobodna“, zajedno sa Hrvatskom, Makedonijom, BiH i Rumunijom, a od susednih zemalja, Bugarska i Mađarska rangirane su kao „slobodne“. U oblasti slobode medija nalazimo najveće variranje, tako da zemlje lako menjaju svoj položaj od godine do godine, s obzirom na godišnja događanja u polju slobode medija. Zbog toga ćemo dati samo deo rang-liste u poslednja dva izveštaja.

	2010.	2011.
Srbija	78	72
Bugarska	76	77
Crna Gora	80	80
Hrvatska	85	85
Rumunija	88	87
Makedonija	94	96
BIH	97	96
Albanija	102	102

Prof. dr Miroslav Prokopijević*

Institut za evropske studije

Grčka kriza i kraj evra

Sažetak

Tekuća kriza evrozone nije ni sasvim nova ni iznenađujuća. Fiskalna disciplina u evrozoni bila je loša od njenog nastanka 1999, a finansijska kriza iz 2008. samo je pogoršala situaciju. Skupe su i bolne opcije sada dostupne zemljama evrozone u teškoćama: to su spoljna pomoć, rez troškova, viši porezi, bankrotstvo ili njihova kombinacija. Da bi izašla iz teškoća evrozona kao celina mora da odgovori na tri pitanja. Prvo, ko će platiti nagomilane dugove zemalja u teškoćama? Drugo, kako kredibilno održavati fiskalnu disciplinu u evrozoni? I treće, kako povratiti konkurentnost zemalja koje sada imaju teškoće? Privremenim programima pomoći evrozona za sada ne rešava ta pitanja, nego samo kupuje vreme. Ako se navedena problemi ne reše u dogledno vreme, finansijska tržišta bi mogla da odbace evro kao valutu, što bi označilo kraj evrointegracija. To bi dovelo do duboke ekonomske krize u Evropi, koja bi imala uticaja i na njene poslovne partnere u ostatku sveta. Nestanak EU doveo bi i do nove geopolitičke konstelacije u Evropi.

Ključne reči: evrozona, evro, fiskalna disciplina, reforma javnih finansija, otkup duga, bankrotstvo.

Početak 2010. svetski mediji bili su preplavljeni vestima o dužničkim problemima Grčke, ali i nekih drugih zemalja evrozone. Evrozona je tada činilo 16, od ukupno 27 članica EU, a 1. januara 2011, dobila je 17. člana – Estoniju. Izgledalo je da su problemi nagli i iznenađujući, ali oni to zapravo nisu bili. I da nije bilo svetske finansijske krize u periodu od 2007. do 2009. neke zemlje evrozone imale bi velikih problema nekoliko godina kasnije. Trošenje preko vlastitih mogućnosti, jeftinije pozajmice ulaskom u evrozonu i nepoštovanje usvojenih kriterijuma, morali su kad-tad dovesti do velikih problema.¹ Finansijska kriza je samo produbila probleme javnih finansija zemalja EU, time što su se usled ekonomske krize fiskalni prihodi smanjili, a rashodi povećali, jer su pojačane akcije državne pomoći privredi i stanovništvu. Zato su budžetski deficiti naglo porasli –

ukupni budžetski deficit čitave evrozone tokom 2009. iznosio je 6,5% BDP, a 2010. 6,1%, što je dvostruko više od dozvoljenog – 3% prema kriterijumima evrozone u svakoj od godina. Neke zemlje EU i evrozone imale su visoke dvocifrene budžetske deficite 2009. i 2010, na primer Grčka 14,6%, Španija 12,4% ili Irska s neverovatnih 32% od BDP, što je neviđen deficit u istoriji. Neke zemlje su imale i trocifren javni dug, koji je još rastao (Grčka, Italija, Belgija), a po pravilima evrozone najviši dozvoljeni nivo duga iznosi 60% od BDP.

Na takav razvoj situacije u domenu javnih finansija, finansijska tržišta reagovala su poskupljivanjem zaduživanja za sve zemlje sa sumnjivim javnim finansijama. Dok su pre izbijanja finansijske krize 2007–2009. i te „sporne“ zemlje servisirale dug za 1 do 1,5 procentnih poena iznad fiskalno stabilne Nemačke (ona je obavljala servis sa 2,4–2,8%), a druge zemlje 3,4–4,3%, posle izbijanja krize spredovi servisa duga „sumnjivih“ zemalja naglo su počeli da rastu, tako da je Grčka brzo došla na 7%, a marta 2010. na preko 13%, kada je reč o njenim deseto-godišnjim državnim obveznicama. U takvim okolnostima jasno je da država sama ne može da servisira svoj dug,

* Autor je profesor ekonomije i evropskih studija na Evropskom univerzitetu (Beograd), Univerzitetu Donja Gorica (Podgorica) i Fakultetu političkih nauka (Podgorica).

¹ Više o teškoćama monetarne unije do 2009. videti u: Prokopijević, 2008. Za razvoj posle 2008, up. Prokopijević, 2010.

Prof. dr Jovan Teokarević

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

„Arapsko proleće“ i demokratizacija u uporednoj perspektivi

Sažetak

„Arapsko proleće“, to jest, talas svrgavanja nedemokratskih režima na severu Afrike u proleće 2011, upoređuje se sa demokratizacijom u drugim delovima sveta u prethodnim decenijama, a posebno u balkanskim i drugim postkomunističkim državama. Kroz sedam teza objašnjavaju se sličnosti i razlike naročito s takozvanim izbornim ili šarenim revolucijama u postkomunističkim državama. Zaključuje se da, uprkos mnogim nedoumicama i kontroverzama, „arapsko proleće“ već sada, dok još traje, ima važne posledice za napredak i sudbinu demokratizacije u celom svetu. Ono pokazuje da je demokratija univerzalna vrednost, da su nedemokratski režimi danas ranjivi i nestabilni, kao i da toj ranjivosti najviše doprinosi brz razvoj komunikacionih tehnologija, interneta i društvenih mreža.

Ključne reči: arapsko proleće, demokratizacija, treći talas demokratizacije, izborne revolucije.

Talasa svrgavanja nedemokratskih režima u Tunisu i Egiptu, nazvan „arapsko proleće“, kao i slični pokušaji u okolnim državama severne Afrike, Bliskog i Srednjeg istoka, od početka 2011. (u Libiji, Siriji, Jemenu, Bahreinu...) podstiču mnoga pitanja koja još uvek nemaju jednoznačne i konačne odgovore. Jedno od pitanja koje se nameće jeste i veza ovih važnih događaja s demokratizacijom u drugim delovima sveta u prethodnim decenijama, a posebno u balkanskim i drugim postkomunističkim državama. O toj uslovljenosti iznećemo sedam teza opšteg karaktera.

1) Gledano iz šire vremenske i svetske perspektive, a u kontekstu procesa demokratizacije, Balkan i Bliski istok uporedivi su, i uz sve razlike, jer pripadaju istom demokratskom trendu. Taj „treći talas demokratizacije“

(Huntington, 2004) započeo je polovinom sedamdesetih godina XX veka u južnoj Evropi (Portugalija, Španija, Grčka), da bi se posle toga proširio na gotovo sve delove sveta. Njegovi rezultati su zaista impresivni. Kako se vidi iz *Tabele 1*, najveći broj država (87 ili 45 odsto od ukupno 194 postojeće države) danas se smatra „slobodnim“. U njima živi 43 odsto ukupnog svetskog stanovništva. Pre dve decenije bilo je 65 slobodnih zemalja, a pre tri – ukupno 51, i one su obuhvatale 40, odnosno 31 odsto tadašnjeg stanovništva. Broj neslobodnih država smanjen je u međuvremenu – u toku poslednjih trideset godina sa 60 na 47, to jest, sa 37 na 24 odsto ukupnog broja država. Zbog toga što u ovu grupu spada i mnogoljudna Kina, u neslobodnim zemljama danas živi čak 35 odsto ukupnog stanovništva. Što se delimično slobodnih država tiče, kod njih je došlo do najmanjih

Prof. dr Zoran Đ. Slavujević

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Istraživanja raspoloženja birača za potrebe izborne kampanje

Sažetak

Korišćenje savremenih informacionih tehnologija predstavlja jedan, a korišćenje rezultata istraživanja javnog mnjenja drugi kamen temeljac savremenih izbornih kampanja. I mada se validnost istraživanja javnog mnjenja u vreme uskovitlanih strasti pred izbore stalno osporava, u radu se ukazuje na potrebe učesnika izbora za koje mogu da se koriste rezultati javnomnjenjskih istraživanja. Neke od tih potreba jesu: sagledavanje realnih šansi učesnika izbora, što predstavlja osnovu utvrđivanja realnih izbornih ciljeva, a onda i adekvatne strategije kampanje, u kojoj neće biti uzalud rasipan novac i vreme učesnika izbora; formiranje, odnosno (re)modeliranje imidža partija ili kandidata na temelju istraženih preferencija birača, odnosno osobina koje očekuju pojedine cilje grupe od idealnog lidera; utvrđivanje tematske okosnice, koncipiranje i testiranje ključnih poruka kampanje, slogana i slično; utvrđivanje ciljnih grupa prema čijim preferencijama se prilagođavaju marketinški produkti i ka kojima se usmeravaju marketinška dejstva; istraživanje medijskih navika birača u cilju izrade adekvatnog plana komuniciranja s biračima u kampanji, kao i u cilju vršenja adekvatnih korekcija i toku same kampanje.

Ključne reči: istraživanje javnog mnjenja, izborna kampanja, prognoza izbornih rezultata.

Rasprava o istraživanjima javnog mnjenja pred izbore gotovo neizbežno zapadne u kovitlac koji proizvode izuzetna zainteresovanost svih učesnika izbora – medija, stručnih institucija, birača – i bezrezervno pozivanje na njihove rezultate od strane onih kojima idu u prilog, ali i žestoka osporavanja validnosti istraživanja oni kojima njihovi rezultati ne idu u prilog. I pored toga, gotovo da nema relevantnog učesnika izbora koji ne koristi istraživanja javnog mnjenja kao i usluge specijalizovanih institucija i stručnjaka. Na korišćenje rezultata javnomnjenjskih istraživanja i usluge marketinških agencija, posle dugog

vremena odbijanja iz ideoloških razloga, pristali su i britanski laburisti, francuski socijalisti i komunisti, kao i radikali kod nas, koji sve vreme tokom devedesetih godina XX veka nisu koristili ili nisu priznavali da koriste ove vrste usluga. Stručnjaci za politički marketing se, doduše, često žale da kandidati na izborima i partijski lideri nedovoljno uvažavaju rezultate istraživanja i njihove preporuke u kampanji, ali opšte mesto u stručnoj literaturi jeste da korišćenje novih komunikacionih tehnologija predstavlja jedan, a rezultat istraživanja raspoloženja birača pred izbore drugi kamen temeljac savremenih izbornih kampanja.

Doc. dr Siniša Atlagić

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Profesionalizacija političkog komuniciranja – trijumf forme nad sadržajem

Sažetak

Autor nastoji da ukaže na neke od novih obrazaca u savremenom načinu vođenja politike prema kojima se danas, u vremenu prerastanja izbornih u permanentne kampanje, politika sve više centrira oko kandidata, a sve manje oko partije. Pritom nezaobilazno postaje angažovanje marketinških/PR stručnjaka i tzv. spin doktora s kojima kampanje bivaju usmerene na imidž kandidata umesto na značajne društvene probleme.

Ključne reči: imidž, kampanja, PR, spin doktor, celebrity, novinar, izbori, propaganda.

U z partijsku identifikaciju i teme koje se pokreću u izbornim kampanjama, imidž kandidata smatra se trećom značajnom determinantom izbornog ponašanja još od studije *The Voter Decides* A. Kembela (A. Campbell) i saradnika iz 1954. godine. Nalazi Kembela i saradnika postali su osnova za kasnija istraživanja o tome kako ličnost, odnosno lične karakteristike kandidata mogu uticati na izbornu ponašanje u Sjedinjenim Američkim Državama i to ne samo kada je reč o predsedničkim izborima, nego i u izborima za niže nivoe vlasti. Šest godina kasnije, sledeća velika izborna studija *The American Voter* potvrdiće ove nalaze i pokazati koliko je imidž kandidata bio značajan faktor u izbornim poredama D. Ajzenhauera (D. Eisenhower) pedesetih godina prošloga veka. Kasnije se, međutim, postavilo pitanje važeli nalazi američkih istraživača i u drugim političkim sistemima, odnosno državama. Uticaj imidža partijskih lidera, odnosno kandidata, na izbornu odluku birača postao je predmet istraživanja i u razvijenim parlamentarnim

demokratijama poput Velike Britanije, Nemačke i Kanade. Američki model proverava se i u predsedničkim sistemima tzv. „mladih“ demokratija, kao što su Rusija i Meksiko, ali i u etabliranim demokratijama s manje snažnom institucijom predsednika poput Irske, Austrije i Francuske.

Ličnost kandidata može imati „dramatičan efekat“ na izbornu odluku birača i to ne samo u predsedničkim sistemima; često je teško razdvojiti uticaj lidera i imidž partije na biračevu odluku za koga da glasa. Nasuprot tome, u skandinavskim zemljama imidž partija neuporedivo je značajniji od imidža njihovih lidera ili kandidata na izbornu odluku birača (Miller i Niemi, 2002: 170). Direktni i indirektni uticaj imidža partije na izbornu odluku japanskih birača, prema B. M. Richardsonu (B. M. Richardson), najveći je u odnosu na druge istraživane činioce – partijsku identifikaciju, teme kampanje i drugo (Slavujević, 2005: 107, anterfile).

Šta je uslovalo veću „vidljivost“ kandidata i lidera, kao i njihov snažniji uticaj na biračev izbor? Prema I. Mekalisteru

Prof. dr Vukašin Pavlović*

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Globalna politika klimatskih promena

Sažetak

Politika klimatskih promena jedno je od najznačajnijih i najprioritetnijih pitanja na globalnoj političkoj sceni. Nakon ukazivanja na teškoće u suočavanju sa ovim pitanjem i dramatičnog upozorenja, autor daje pregled najvažnijih aktivnosti u konstituisanju globalne politike klimatskih promena tokom poslednjih decenija XX i prve decenije XXI veka. Uz objašnjenje efekta staklene bašte, u tekstu se daje prikaz najvažnijih činjenica kao i predviđanje mogućih scenarija u pogledu klimatskih promena. Autor takođe navodi i osnovne elemente globalne politike klimatskih promena.

Cljučne reči: klimatske promene, efekat staklene bašte, globalna politika, Kjoto protokol, emisija ugljen-dioksida.

Uvod

Kraj XX i početak XXI veka izbacio je u prvi plan pitanje klimatskih promena kao jedno od najtežih i najprioritetnijih na globalnoj političkoj sceni. Naravno, klima na planeti Zemlji neprestano se menja. O tome najbolje svedoči teorijski model srpskog naučnika Milutina Milankovića, koji danas sve više dobija na značaju. Međutim, kada se danas govori o klimatskim promenama onda se tom pitanju pridaje jedno uže značenje. Reč je, naime, o tome da li su, i ako jesu u kojoj meri, značajne klimatske promene koje se dešavaju u naše vreme posledice ponašanja i aktivnosti ljudi.

Mada o pitanju karaktera najnovijih klimatskih promena nema potpune saglasnosti, u naučnoj zajednici nadvladava stav da uzroci klimatskih promena, počev od XX veka pa do naših dana, imaju izrazit antropogeni karakter.

Mišljenje da su klimatske promene registrovane u poslednjem veku prvenstveno uzrokovane čovekovim aktivnostima, a ne da su posledica prirodnih promena u atmosferi, prihvaćeno je i od većine političkih lidera u svetu. Uprkos svemu tome, vrlo se teško uspostavlja globalna politika klimatskih promena. Svrha ovog teksta jeste da ukaže na neke razloge za takvo stanje stvari, kao i na neophodnost prevazilaženja ove situacije pre nego što postane prekasno.

* Osnivač Eko centra

Prof. dr Tanja Mišević

Univerzitet u Beogradu

Fakultet političkih nauka

Nova transformacija NATO nakon Lisabona – nastavak trenda

Sažetak

Izmene delovanja NATO u uslovima nakon kraja hladnog rata postale su značajno obeležje ove organizacije. Ta njegova transformacija je posebno uočljiva u tri važna elementa – u političkoj poziciji, strateškim opredeljenjima i organizacionim promenama. Takav trend transformacije nastavljen je i usvajanjem novog Strateškog koncepta NATO iz 2010, koji pokušava da prilagodi organizaciju uslovima, saveznicima, izazovima i problemima savremenog sveta.

Cljučne reči: NATO, strateški koncept, transformacija, bezbednosni izazovi.

Međunarodne vladine organizacije, iako nastale da traju i regulišu pitanja koja su u njihovoj nadležnosti na konzistentan način, nisu tvorevine koje ne trpe promene. Naprotiv, promena međunarodnog okruženja, širenje opsega pitanja kojima se bave, proširenje i značajno uvećanje članstva, predstavljaju okosnice za njihovo prilagođavanje i transformaciju. Neke od međunarodnih organizacija ove promene vrše stalnom izmenom osnivačkih akata (kao što je slučaj sa EU), dok druge to čine kroz prilagođavanje svoje prakse bez promene osnivačkih akata (slučaj Ujedinjenih nacija i njihove Povelje). Ima i onih, kao što je slučaj s NATO (North Atlantic Treaty Organization), koje praksu promene, odnosno svoje transformacije, donose u formi internih strateških dokumenata dok svoj osnivački ugovor ne prestano potvrđuju.

Zapravo, transformacija NATO podrazumeva neprekidan proces razvoja i integracije koncepata, doktrina i sposobnosti radi poboljšanja efektivnosti i interoperabilnosti vojnih snaga. Za ovu organizaciju taj koncept je star koliko i ona sama: takva transformacija podrazumevala je i koordinaciju vojnih potencijala i privredne politike članica, ali i pripremu zajedničkih planova odbrane i jačanja i organizovanja vojnih kapaciteta, koje su pratile organizacione promene u strukturi komandovanja.

Kako se NATO upravo nalazi u procesu izmene, koja je i rezultat usvajanja novog Strateškog koncepta iz novembra 2010, otvaraju se nova, a zapravo stara pitanja: da li NATO treba da postoji u uslovima kada nema blokovske podele sveta; da li je vojna sila dovoljna (sposobna) da odgovori na savremene izazove; kako uspostaviti ravnotežu i saradnju s partnerima koji su dojučerašnji

Izvori i granice kineske moći

Sažetak

Sprovodeći uspešno postepene, ali smele i duboke reforme svoje ekonomije, države i društva, Kina je od relativno zaostale i zatvorene komandne ekonomije postala svetska industrijska radionica, vodeći izvoznik i posednik enormnog trgovinskog suficita i deviznih rezervi, a time i finansijska velesila, te na kraju i druga ekonomija sveta po veličini BDP, ostvarujući tokom tri decenije neprekidno veoma visok ekonomski rast. U tom periodu obezbeđuje ogromnoj većini svog stanovništva rast životnog standarda, a oko četiri stotine miliona njih izvodi iz siromaštva. Napredujući u modernizaciji i tehnološkom osavremenjavanju svoje ekonomije, Kina modernizuje i svoju, dugo zapostavljaju armiju, izazivajući podozrenje globalnog hegemonu i nekih suseda, koji u tome vide nastojanje da se nametne kao globalna sila i pretendent na mesto hegemonu. Međutim, Kina svojim izuzetno aktivnim bilateralnim i multilateralnim međunarodnim nastupom želi da stvori ili podupre dominantno mirno međunarodno okruženje, kroz saradnju s ciljem razvoja od koga sve države imaju korist, a koje joj je naophodno da bi sve resurse usredsredila na ostvarenje strateškog cilja, a to je eliminisanja siromaštva i dostizanje nivoa razvoja srednje razvijenih zemalja 2050. godine.

Ključne reči: reforme i otvaranje, svetska radionica, druga ekonomija sveta, finansijska i trgovinska velesila, eliminisanje siromaštva, (ne)jednakost, moć, mir i (harmoničan) razvoj.

Ubedljivi, mnogobrojni i kontinuirani pokazatelji rastuće moći NR Kine neki su od najupečatljivijih svetskih fenomena na razmeđu dva stoleća i dva milenijuma. Širok je spektar njihovog prostiranja – od proizvodno-trgovinskih, finansijskih, kulturnih, ekoloških, energetskih, do bezbednosnih, vojnih i geopolitičkih. Postajući jedan od najvažnijih ili čak najvažniji učesnik u postojećim strukturama, dogovorima i odnosima na regionalnom i globalnom nivou, ali i inicijator, obnovitelj i rodonačelnik nekih novih struktura, zasnovanih na bitno drugačijim principima od onih koji dominiraju u savremenom svetu, Kina je izvršila ogroman uticaj na okruženje, neposredno i globalno, bez presedana za državu koja nesporno ima odrednice samo regionalne sile (i kojoj nedostaju glavne odlike globalne sile – vojna moć i kroz doktrinu formulisana namera da se ona koristi s ciljem nametanja određenog ideološko-interesnog diskursa političke, ekonomske i bezbednosne realnosti).

Realizujući politiku reforme i otvaranja, Kina je od autarkične i komandne ekonomije, ostvarujući najduži

i najveći kontinuirani ekonomski rast u savremenoj ekonomskoj istoriji, postala najpre radionica sveta, zatim i najveća industrijska sila,¹ najveći izvoznik i treći najveći uvoznik na svetu, država s najvećim deviznim i zlatnim rezervama,² ali i ona čiji se jezik danas uči od strane najvećeg broja ljudi izvan njenih granica,³ jedna od onih u koju se slilo najviše direktnih stranih investicija, treća država

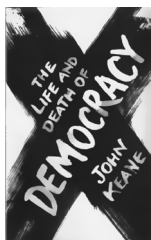
1 Kina, zahvaljujući usporavanju američke privrede, 2009, pretiče SAD i postaje prva industrijska sila sveta, sa učešćem u ukupnoj globalnoj industrijskoj proizvodnji od oko 17 odsto, dok je 1990. njeno učešće bilo svega oko 3 odsto. August 12, 2008, „China promising to be No.1 manufacturing country”, People’s Daily Online, <http://english.people.com.cn/90001/90776/90884/6473390.pdf>

2 Prema zvaničnim izvorima, one su iznosile 2,6 biliona američkih dolara u 2010. godini.

3 Deo kineskog očiglednog uticaja viđen je i u dobijanju organizacije Olimpijskih igara (2008), Azijskih igara (2009) i Svetske izložbe (2010), što ona čini izvanredno uspešno, pokazujući svetu dostižuća svog reformskog poduhvata.

Životopis demokratije

Keane, John, *The Life and Death of Democracy*, Simon and Schuster LTD, London 2009.

Knjiga *Život i smrt demokratije*, australijskog i britanskog političkog teoretičara Džona Kina, predstavlja redak i ni sa čim uporediv pokušaj da se napiše planetarna društvena i politička istorija demokratije. Knjiga ima oko hiljadu strana pisanih nebičnim stilom, kao biografija ili životopis u kome su zabeleženi važni detalji vezani za dosadašnji život demokratije, njene uspone i padove, staze i stranputice. Zbog toga ovo nije obična istorija. Ona nema nameru da pruži obuhvatan pregled onoga što se naziva demokratija, već je suštinski pokušaj da se ona sama (demokratija) konceptualizuje kroz vlastitu istoriju. Ovo nije samo opis prošlosti jednog političkog fenomena jer se ovde politički fenomen sagledava kao deo vlastite prošlosti. Stoga je jasno zašto knjiga ima baš takav naslov i zašto se demokratija ne posmatra samo kao pojava nego mnogo šire – ona se personifikuje i postaje nezavisan subjekt koji ima sopstveni život. Ovo delo se, u skladu s tim, završava „odom“ sećanju i prošlosti koja živi kroz živote savremenika, a ne arhivirana u knjigama i dokumentima.

Ono što ovu knjiga izdvaja i odlikuje jeste to da ponuđeni „životopis“ demokratije u značajnoj meri odudara od njenih uobičajenih geografskih, istorijskih i pojmovnih shema razvoja. Za Kina, ona je pre svega kolektivni način života, a tek onda politički sistem. Demokratija je kroz istoriju češće bila rezultat slučajnosti, neočekivanih događaja ili ličnih dostignuća s pratećim posledicama, nego ishod plana i neminovnosti. Ne postoje istorijske garancije za demokratiju niti su one ikada postojale, već samo usponi i padovi, čak smrt i uskrnuće. Ne postoje ni garancije u pogledu uspeha, čak

ni u periodima poput današnjeg, kada naizgled postoji univerzalna prihvaćenost demokratije kao modela vladavine. Razlog zahvaljujući kome ona uvek preživljava jeste želja ljudi da kolektivno upravljaju vlastitom sudbinom, koja se ispoljava kroz niz političkih izuma nastalih u različitim vremenima. Demokratija je za autora izum ravan otkriću točka, štamparije ili kloniranja, izuma za koje su ljudi pronalazili i pronalaze različite upotrebe. *Život i smrt demokratije* otkriva razloge za uspone i padove „vladavine naroda“. Pored niza kontingencija, na sudbinu demokratije posebno su uticale dve njene odlike. Prva jeste sposobnost samotransformacije koja je bila u korenu njenog preživljavanja i omogućavala joj da se prilagodi novim okolnostima, a druga, tendencija širenja koja je često bila u osnovi različitih padova, pa čak i njene povremene smrti.

Za razliku od dosadašnjih istorija ovog fenomena, *Život i smrt demokratije*, osim zbog obuhvatnosti i specifičnosti pristupa, vredna je i zbog izvesnih otkrića. Navešću ona najvažnija.

Jedan od doprinosa jeste problematizacija dosadašnjih, evrocentričnih pregleda demokratije. Istorije ovog „pronalska“, prema mišljenju autora, nisu odgovarajuće, ni istorijski, ni geografski. Demokratija se, smatra Kin, pojavila na Istoku (današnja teritorija Sirije, Iraka i Irana), a ne u antičkoj Grčkoj kako se obično pretpostavlja. Čak ni koren reči nije starogrčki, nego mikenski. Njeni pravci širenja, obuhvatili su čitav svet, tako da je svaki kontinent u nekom trenutku dao doprinos raznim transformacijama i njenim različitim oblicima. Evropa je stupila na istorijsku scenu dosta kasnije, sa širenjem druge novine, predstavničkih tela, koja su omogućila da se demokratija razvija i u državama s velikom teritorijom i velikim brojem stanovnika. Na severnoameričkom kontinentu spojeni su pojmovi „predstavljanje“ i „demokratija“, a južnoamerički kontinent razvio je specifičan oblik elitističke, čak oligarhijske demokratije. Nakon Drugog svetskog rata, ona se, sada u novom obliku, ponovo vraća u Aziju, ovoga puta u Indiju, koja razbija gotovo sve predrasude o tome da demokratija nije moguća tamo gde ne postoje zadovoljavajući ekonomski, društveni i kulturni uslovi, na primer u ogromnoj državi sa siromašnim, podeljenim i raznolikim stanovništvom.

Drugi veliki doprinos ove knjige jeste kategorizacija faza kroz koje se transformisala demokratija. Prve dve faze karakteristične su za participativnu i predstavničku demokratiju. U prvoj, koju Kin naziva skupštinska demokratija, institucionalizuju se mesta okupljanja i načini donošenja kolektivnih odluka među jednakima. Mada je skup onih koji čine „politički jednake“ bio veoma uzak, skupštine ipak otelovljuju ideju samovladavine među jednakima. Mesto vladavine u demokratijama

Sabor politikologa

U periodu od 27. do 29. maja 2011, na Fakultetu političkih nauka održan je Sabor politikologa (međunarodna konferencija) u organizaciji Udruženja za političke nauke Srbije (UPNS) i FPN-a pod nazivom „Država i demokratija u procesu evropeizacije Srbije“. Konferencija je bila podeljena u pet tematskih celina: ustavni identitet Srbije; demokratija i vladavina prava; političke partije i ideologije; evropske politike Srbije i regionalna saradnja i međususedski odnosi.

Prvog dana, nakon pozdravnih govora zamenika predsednika Vlade Srbije Ivice Dačića, dekana Fakulteta političkih nauka Ilije Vujačića i predsednika UPNS Milana Podunavca, učesnici su diskutovali o pretpostavkama ustavnog identiteta Srbije. Plodnoj raspravi prethodila su izlaganja Nenada Dimitrijevića, Miodraga Jovanovića, Milana Podunavca, Boška Kovačevića, Sonje Tomović Šundić, Alpara Lošonca, Jovana Komšića i Dušana Radosavljevića. U govorima je ukazano na slojevit odnos između pretpolitičkog i političkog identiteta, a deo diskusije bio je posvećen i razmatranju pitanja kolektivnog identiteta Srbije u konstitucionalnoj i regionalnoj perspektivi.

Drugi dan konferencije započeo je razgovorom o odnosu demokratije i vladavine prava. Uvodna izlaganja održali su Vojislav Stanovčić, Vučina Vasović, Radmila Vasić, Čedomir Čupić, Đorđe Pavićević, Nebojša Vladislavljević, Ivana Spasić, Snežana Đorđević i Cirila Toplak. Rasprava je vođena podjednako, u teorijskoj i empirijskoj ravni. U referatima učesnika ovog panela preovla-

dao je kritički i problemski pristup složenim temama kao što su: dometi demokratske tranzicije i vladavine prava u Srbiji, teorijski sporovi o demokratiji, reforma lokalne administracije, značaj kontrole i nadzora za vladavinu prava. Drugi panel je bio posvećen političkim partijama i ideologijama. Svoje studije prisutnima su izložili: Vladimir Goati, Zoran Stojiljković, Slaviša Orlović, Dijana Vukomanović i Davorka Budimir. Diskusija je vođena unutar tematskog okvira koji je pokrio najaktuelnije teme u oblasti partijskog organizovanja i delovanja u Srbiji i regionu, kao što su: analiza partijskih koalicija, legitimacijske matrice političkih partija, odnos političkih partija i medija, partijske ideologije u evropskom političkom prostoru i reprezentativna prava srpske nacionalne manjine u Hrvatskoj.

Poslednji dan skupa otvoren je panelom o evropskim politikama Srbije. Učesnicima konferencije obratili su se Danica Vujadinović, Predrag Simić, Miroslav Ružica, Žarko Puhovski, Tanja Mišćević, Dušan Pavlović i Rade Veljanovski, govoreći o identitetskim, političkim i ekonomskim implikacijama evropskih integracija, evroskepticizmu i budućnosti socijaldemokratije u panevropskom prostoru. Konferencija je zatvorena osvrtnom na domete i perspektive regionalne saradnje u kontekstu procesa pridruživanja Evropskoj uniji. Ukazano je na uspešne primere međususedske saradnje, ali i na neka otvorena pitanja koja opterećuju bilateralne odnose država u regionu.

◀
Mr Nikola Bjeljina

Godišnji skup politikologa Slovenije

U organizaciji Slovenačkog politikološkog društva, u periodu od 2. do 4. juna, u Portorožu, održana je njihova XXII konferencija. Tema ovogodišnjeg skupa bila je „Dvadeset godina slovenačke državnosti“.

Prvog dana održana su tri panela. Tema prvog naslovljena je „Demokratski kapital slovenačke države posle dve decenije“, sa uvodnim referatom prof. dr Mira Hačeka, predsednika Slovenačkog udruženja za političke nauke, i učesnicima Antonom Bablerom, Romanom Lavtarom i Matjažam Nahtigalom.

Drugi panel bavio se pitanjem „Elektronske direktne demokratije i kvalitetom političkog diskursa“. Uvodničar i moderator bio je Norbert Kersting iz Južne Afrike, a učestvovali su Jevgenije Išmenev (Evgeny Ishmenev, Rusija), Stiven Konoli (Steven Connolley, Kanada), Džejson P. Abot (Jason P. Abbot, SAD) i Žil Ferreira (Gil Ferreira, Portugalija).

Treći panel imao je temu „Državnost i građanstvo u postmodernoj eri“. Predsedavao Jernej Pikalo, a učestvovali: Žiga Vodovnik, Andrej Kurnik, Blaž Ilc, Tit Neubauer, Marinko Banjac, Cirila Toplak, Andrej A. Lukšič i Maja Babor. Okruglim stolom „Slovenački put do nezavisnosti i iskustva poslednjih dvadeset godina“, predsedavali su Ježi Vijatr (Jerzy Wiatr, Poljska) i Anton Bebler (Slovenija), a učestvovali: Atila Ag (Attila Agh), Jožef Baier (Jozsef Bayer, Mađarska), Slaviša Orlović i Ognjen Pribičević (Srbija). Drugog dana održana su četiri panela. Tema prvog bila je „Slovenački parlamentarizam od nezavis-

nosti do danas“, predsedavao je Drago Zajc, a učesnici su bili: Albin Igličar, Tatjana Krašovec i Katarina Žagar. Drugim panelom „Neformalne institucije – korupcija i klijentelizam u komparativnoj perspektivi“, predsedavao je Hans-Joachim Laut (Hans-Joachim Lauth, Nemačka), a učestvovali i Wolfgang Muno (Wofgang Muno, Nemačka) i Peter Tiri (Peter Thiery, Nemačka). Tema trećeg panela bila je „Elektronska neposredna demokratija i kvalitet demokratije“ (IPSA RC 10). Predsedavao je Norbert Kersting (Južna Afrika), a učestvovali su: Jirži Dušek (Jiří Dušek) i Lubomir Pana (Lubomír Pána, Češka Republika) i Norbert Merkoviti (Norbert Merkovity, Mađarska).

Tema četvrtog panela „Razvoj nacionalne bezbednosti u nezavisnoj Sloveniji“, Anton Bebler je predsedavao, a učestvovali su: Jelena Juvan, Erik Kopač, Anton Žabkar, Liliana Brožič, Uroš Svete i Damir Črnčec. Prezentovani referati, kvalitet i sadržaj diskusija, kao i druženje na marginama konferencije, potvrdili su zajedničke teme i dileme ne samo politikologa, već i građana i država u regionu. Na konferenciji se mogla zapaziti aktivna uloga i saradnja Slovenačkog politikološkog društva s Centralnoevropskim udruženjem za političke nauke.

Skup politikologa Slovenije protekao je u radnoj, prijatnoj i kolegijalnoj atmosferi. Razmenjena su iskustva, otvorene mogućnosti za buduću saradnju i zabeležene aktuelne teme, pre svega političkih nauka u Sloveniji. ◀

Prof. dr Slaviša Orlović

Uputstvo autorima za pisanje teksta

Program: *Word for Windows*

Pismo: latinica

Tip fonta: *Times New Roman*

Veličina fonta: 12

Prored: 1,5 (*1.5 lines*)

Minimalni obim: 15.000 karaktera (uključujući i praznine, *with spaces*).

Maksimalni obim: 20.000 karaktera (uključujući i praznine, *with spaces*).

Svaki tekst treba da ima naslov, ime i prezime autora, naučno i/ili nastavno zvanje, naziv ustanove u kojoj je zaposlen (univerzitet, fakultet, ime i prezime).

Pri navođenju stranih imena treba ih transkribovati (prvi put navesti ime u originalu u zagradi).

Svaka tabela i/ili grafikon treba da sadrže broj, naslov, izvor, kao i da pokažu svoju funkciju u tekstu.

U fusnote upisivati samo propratne komentare.

Na kraju citata otvoriti zagradu i u nju uneti prezime autora, godinu izdanja i stranu s koje je uzet citat:

- jedan autor: (Beyme, 2002: 155)
- dva autora: (Evans i Whitefield, 1993: 548)
- slučaj kada se citira autor čija su dela navedena u spisku literature više puta a izdata iste godine: (Sartori, 2003 b: 143)

U spisku literature autore treba navesti po abecednom redu.

Red navođenja u slučaju knjiga: prezime, ime, godina izdanja, naslov knjige (kurzivom), mesto izdanja, izdavač.

Primer:

Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Row.

Primer navođenja teksta u knjizi:

Lipset, Seymour Martin and Rokkan Stein, (1967). „Cleavage Structure, Party Systems and Voter Alignment: An Introduction“, u: *Party Systems and Voter Alignments Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.

Primer navođenja teksta iz časopisa:

Evans, Geoffrey and Whitefield Stephen, Identifying the Bases of Party Competition in Eastern Europe: *British Journal of Political Science*, Vol. 23, No. 4 (Oct., 1993), pp. 521–548.

Internet izvori:

Prezime, Ime, datum, „Naziv teksta“. Naziv institucije, <http://www.ipsa.org/publications/ipsr> (Datum posete: 05. 06. 2011)

Autori snose odgovornost za sadržaj, stavove i verodostojnost činjenica u tekstu.

Objavljivanjem teksta autor prenosi sva autorska prava na izdavača časopisa.

Pretplatni list

Godišnja pretplata na časopis *Analiza politike* iznosi 1.800 dinara za fizička lica i 2.000 dinara za pravna lica. Za fizička lica u inostranstvu cena je 3.500 dinara, a za pravna lica u inostranstvu 4.000 dinara. Cena pojedinačnog broja je 500 dinara.

Pretplata se može izvršiti uplatom na žiro račun:

840-1838666-35, PIB:101746499 (Za časopis *Analiza politike*)

Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, Jove Ilića 165, 11000, Beograd

Godišnja pretplata na časopis *Analiza politike*

Naziv organizacije / ustanove / pretplatnika

Ime i prezime (za pravna lica ime i prezime odgovornog lica)

Ulica i broj

Pošanski broj i mesto

Broj telefona / telefaksa

JMBG

PIB

E-pošta

Broj pretplata

Potpis (i pečat za pravna lica)

Mesto i datum

Po prijemu pretplatnog lista biće vam dostavljen predračun, a po primljenoj uplati i konačni račun.

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Narodna biblioteka Srbije, Beograd

32

ANALIZA politike : stručni časopis za analizu
politike / urednici Dušan Spasojević, Jelena Lončar,
Zorica Paskaš. – 2011 br. 1 – . Beograd (Jove Ilića 165) :
Centar za demokratiju Fakulteta političkih nauka, 2011
– (Beograd, Cigoja štampa). – 30 cm

Tromesečno
ISSN 2217-6233 = Analiza politike
COBISS.SR-ID 184942348